

Інформаційна безпека суспільства

Анатолій СУББОТ,
професор кафедри спеціальних дисциплін
та організації професійної підготовки
Національного університету ДПС України,
доктор юридичних наук, професор

Висвітлено стан сучасного інформаційного законодавства України в сфері створення, поширення та використання інформації. Звернено увагу на відсутність продуманої державної інформаційної та комунікативної політики, що створює об'єктивну загрозу інформаційній безпеці суспільства та України загалом. Запропоновано напрями вдосконалення цього законодавства шляхом внесення змін.

Ключові слова: інформація, інформаційне суспільство, інформатизація, інформаційний простір, інформаційна війна, дезінформація.

Информационная безопасность общества

Анатолій СУББОТ, професор кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Національного університету ДПС України, доктор юридичних наук, професор

Освещено состояние современного информационного законодательства Украины в сфере создания, распространения и использования информации. Обращено внимание на отсутствие продуманной государственной информационной и коммуникативной политики, что создает объективную угрозу информационной безопасности общества и Украины в целом. Предложены направления усовершенствования этого законодательства путем внесения изменений.

Ключевые слова: информация, информационное общество, информатизация, информационное пространство, информационная война, дезинформация.

Information Security of the Society

Anatoliy SUBBOT, Doctor of Juridical Science, Professor of the Department of Special Disciplines and Organization of Professional Training of National University of State Tax Service of Ukraine

The state of affairs of the current information legislation of Ukraine in the sphere of creation, distribution and use of information is covered. The attention is paid to the absence of the elaborated state information and communicative policy, which creates a real threat to the information security of Ukraine in general. The possible ways of its improvement by amending the legislation in force, are offered.

Keywords: information, information society, informatization, information space, information war, misinformation.

Одним із головних пріоритетів України, визначених Законом «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати й накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, щоб кожен повною мірою міг реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному, а також особистому розвитку та підвищуючи якість життя.

Інформація є найціннішим глобальним ресурсом, бо економічний потенціал суспільства визначають переважно за обсягом його інформаційних ресурсів та рівнем розвитку інформаційної інфраструктури. Інформація як така є динамічним феноменом, постійні зміни котрого приводять до трансформації його якості, збільшення кількості інформаційних джерел і споживачів.

Відтак, сучасне інформаційне суспільство перебуває під постійною загрозою отримання недостовірної, а подеколи – шкідливої інформації, її несвоєчасного надходження, промислового шпигунства, комп'ютерної злочинності тощо [6].

Також інформаційне суспільство як етап розвитку сучасної цивілізації характеризується збільшенням ролі інформації та знань у житті суспільства, зростанням частки інформаційних продуктів і послуг у валовому внутрішньому продукті, створенням глобального інформаційного простору, який забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їхній доступ до світових інформаційних ресурсів і задоволення соціальних та особистісних потреб в інформпродуктах і послугах.

Водночас інформаційне суспільство ґрунтується на інформаційних технологіях, «інтелектуальних» комп'ютерах, автоматизації та роботизації всіх сфер і га-

лузей економіки та управління, єдиній сучасній інтегрованої системі зв'язку. Це забезпечує кожній особі доступ до будь-якої інформації і знань та зумовлює радикальні зміни в усій системі суспільних відносин.

Отже, необхідно побудувати відкрите для всіх інформаційне суспільство; сприяти використанню інформації і знань для досягнення погоджених на міжнародному рівні цілей розвитку, зокрема тих, що містяться в Декларації тисячоліття ООН.

Ми пропонуємо розглядати інформаційну безпеку суспільства в двох напрямках, а саме: 1) вплив інформації на аудиторію через засоби масової інформації (телебачення, Інтернет, пресу, інші); 2) захист і збереження особистої, корпоративної та державної інформації.

Ефективний розвиток країни або організації та їхня конкурентоспроможність можливі лише за розвинутої інформаційної інфраструктури. Важливим чинником впливу на стан інформаційної інфраструктури країни є наявність відповідної конструктивної державної політики в цій галузі, яка має стимулювати її розвиток.

Інформаційна сфера – безперечний лідер за кількістю законів, які її регулюють. Одним із головних нормативних актів у цій сфері є Закон «Про інформацію». Він закріплює право громадян України на інформацію, визначає правові основи інформаційної діяльності. Ґрунтуючись на Декларації про державний суверенітет України (ч. 55, ст. 12) та Акті проголошення незалежності, закон стверджує інформаційний суверенітет України і визначає правові форми міжнародного співробітництва в галузі інформації [1, с. 1].

Закони України «Про телебачення і радіомовлення» та «Про інформацію» регулюють відносини, що виникають у сфері телевізійного та радіомовлення на території України, визначають правові, економічні, соціальні, організаційні умови їхнього функціонування, спрямовані на реалізацію свободи слова, прав громадян на отримання повної, достовірної та оперативної інформації, на відкриті й вільне обговорення суспільних питань [3].

Важливим для інформаційного простору є Закон «Про телекомунікації», який визначає повноваження держави щодо управління та регулювання діяльності в цій сфері, а також права, обов'язки й відповідальність фізичних і юридичних осіб, які надають або споживають телекомунікаційні послуги [4].

Закон «Про Національну програму інформатизації» [2] визначає загальні засади формування, виконання та коригування Національної програми інформатизації як комплексу взаємопов'язаних окремих завдань (проектів) інформатизації, спрямованих на реалізацію державної політики та пріоритетних напрямів створення сучасної інформаційної інфраструктури України за рахунок концентрації та раціонального використання фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів, виробничого й науково-технічного потенціалу держави, а також координації діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності й громадян у сфері інформатизації.

Головною метою цієї програми є створення умов для отримання громадянами й суспільством своєчасної, достовірної та повної інформації шляхом широкого використання інформаційних технологій, забезпечення інформаційної безпеки держави.

Програма спрямована на вирішення таких основних завдань:

- формування правових, організаційних, науково-технічних, економічних, фінансових, методичних і гуманітарних передумов розвитку інформатизації;
- застосування та розвиток сучасних інформаційних технологій у відповідних сферах суспільного життя України;
- формування системи національних інформаційних ресурсів;
- створення загальнодержавної мережі інформаційного забезпечення науки, освіти, культури, охорони здоров'я тощо;

- створення загальнодержавних систем інформаційно-аналітичної підтримки діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

- підвищення ефективності вітчизняного виробництва на основі широкого використання інформаційних технологій;

- формування та підтримка ринку інформаційних продуктів і послуг;

- інтеграція України у світовий інформаційний простір.

У період інтенсивного розвитку інформаційних технологій, за наявності глобальних інформаційних мереж і не менш глобалізованих ЗМІ всі ці заходи мають супроводжуватися цілеспрямованою потужною інформаційною кампанією.

Вона повинна враховувати вищі вимоги до якості інформації, яку ми отримуємо з різних джерел, особливо до її правдивості.

На сучасному етапі розвитку інформація – це стратегічний ресурс, що має глобальний вплив.

Свідоме нагнітання російськими ЗМІ антиукраїнської істерії під час Євромайдану призвело до втрати Криму через те, що там не знайшлося критичної маси осіб, які чинили б опір «ввічливій окупації», натомість зросла кількість тих, хто схвалював анексію [5]. Усі повідомлення, що нині транслюються у східних областях України російськими телеканалами, є відвертим намаганням далі дестабілізувати ситуацію в цих регіонах. Їхніх жителів переконують, що «нелегітимна» влада Києва, силові структури та українська армія є їхніми ворогами.

Свідченням небезпечного характеру цих технологій стало фактичне захоплення Росією інформаційного простору Криму, Сходу та Півдня України, що створило передумови для російської окупації АРК та організації збройного конфлікту в Донецькій і Луганській областях. Нині цілеспрямована діяльність Росії дає змогу провокувати напруженість і в інших регіонах, підтримувати антиукраїнські настрої серед власного населення, дискредитувати Україну та виправдовувати свою політику в державах-членах ЄС. На наш погляд, елементом реагування на цю проблему є створення загальнодержавної системи інформаційної (зокрема кібернетичної) безпеки України наступальної спрямованості як з питань захисту суверенітету, так і просування українських національних інтересів. Це передбачає:

- розробку й удосконалення нормативно-правової бази в сфері інформаційної безпеки, яка нині є фрагментарною та не повною мірою відповідає нагальним потребам;

- створення (визначення) керівного та координаційного органу системи інформаційної безпеки України в структурі державних органів виконавчої влади;

- визначення (уточнення) переліку суб'єктів, які відповідають за стан інформаційної безпеки;

- проведення досліджень та визначення потреб у технічному, фінансовому й кадровому забезпеченні функціонування системи;

- активізація заходів у Міністерстві оборони та Генеральному штабі Збройних Сил України зі створення власної системи інформаційної безпеки як складової національної системи інформбезпеки.

Для захисту українського простору від зовнішньої пропаганди та для координації діяльності приватних ЗМІ з донесення інформації до громадян на окупованих територіях 2 грудня 2014 року було створено Міністерство інформаційної політики України, що викликало значний резонанс як серед політиків, так і серед працівників теле- та радіомовлення.

Завданнями відомства є формування державної політики щодо діяльності засобів масової комунікації незалежно від їхнього підпорядкування та форми власності, визначення стратегії інформаційної політики держави, створення умов для розвитку інформаційного суспільства, а також нагляд (контроль) за ЗМК.

Складова «інформаційного супроводу» в гібридних війнах має надзвичайно важливе, якщо не вирішаль-

не значення. Тож інформаційна сфера в Україні повинна стати визначальним чинником у досягненні геополітичних переваг.

Водночас інформаційні війни, що активізувалися наприкінці 2014 року, різко знизили рівень довіри громадян України до ЗМІ. Вперше за весь період реалізації моніторингу «Українське суспільство» показники довіри до медіа в Україні виявилися вищими за показники довіри до медіа в Україні (у цілому або переважно) 25 відсотків і не довіряють 45 відсотків дорослого населення, тоді як рік тому – 37 і 29 відсотків відповідно (без урахування мешканців Криму).

У 2013 році рівень довіри до ЗМІ був практично однаковий в усіх регіонах України (в межах 27 відсотків на Заході й до 33 відсотків на Півдні), в 2014 році спостерігалася жорстка регіональна диференціалізація. У Західному регіоні ЗМІ не довіряли 24 відсотки респондентів, Центральному – 39, Південному – 50, Східному – 57, зокрема на Донбасі – 68 відсотків опитаних. Найбільше дефіцит достовірної інформації відчували мешканці Донбасу (49 відсотків), Східного регіону (42), Півдня України (37). Відносно менше – Центрального й Західного регіонів (3 і 19 відсотків відповідно).

До поразки в інформаційній війні призвели не лише вільний доступ українців до закордонних пропагандистських каналів, а й відсутність гідної альтернативи ворожому контенту. Тепер ми навчені, намагаємося дбати про інформаційну безпеку, але тут виникає інший ризик – звинувачення в цензурі.

До речі, в США, котрі пишаються експортом демократії ледь не на всю планету, саме Інтернет контролюється досить жорстко. Будь-хто, шукаючи в мережі інформацію негуманного характеру, ризикує потрапити під приціл спецслужб. Так виявляють педофілів, терористів, неонацистів й інших осіб із нестійкою психікою, що становлять потенційну небезпеку для суспільства. Але, як наочно демонструє хоча б другий сезон американського політичного серіалу «Картковий будинок», інтернет-хитруни навчилися оминати заборони, створюючи конспіративні сервіси для пошуку заборонених сайтів. І фактично будь-хто може обійти обмеження в отриманні інформації.

Парадокс, навіть цинізм ситуації в тому, що частина людей будь-яке свідоме обмеження на поширення відвертої брехні та деструктиву автоматично називають цензурою та обмеженням свободи слова.

Тим часом національна політика розвитку інформаційного суспільства в Україні ґрунтується на засадах:

- пріоритетності науково-технічного та інноваційного розвитку держави; формування необхідних для цього законодавчих і сприятливих економічних умов;

- всебічного розвитку загальнодоступної інформаційної інфраструктури, інформаційних ресурсів та забезпечення повсюдного доступу до телекомунікаційних послуг та ІКТ;

- сприяння збільшенню різноманітності та кількості електронних послуг, забезпеченню створення загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів; поліпшення кадрового потенціалу;

- посилення мотивації щодо використання ІКТ; широкого впровадження ІКТ в науку, освіту, культуру, охорону здоров'я, охорону навколишнього середовища; забезпечення інформаційної безпеки.

Україна активно співпрацює в питаннях безпеки зі світовими організаціями безпеки та охорони інформації. Зокрема, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України й компанія Microsoft 22 грудня 2014 року уклали Угоду про співробітництво з питань безпеки (*Government Security Program*). У рамках цієї програми держава отримує доступ до інформації, яка збирається в центрі Безпекового реагування Microsoft, про нові кіберзагрози, джерела мережевих атак, ботмережі. Окрім елементів програми є також Програма безпекової кооперації, що дає змогу урядовим організаціям спільно з Microsoft реагувати на комп'ютерні інциденти та запобігати наслідкам кібератак. Підписання такої угоди про співробітництво відкриває нові можли-

вості для розвитку системи кібербезпеки в українському державному секторі.

Посилення наступу на українськомовне інформаційне середовище призводить до подальшого падіння накладів періодичних та книжкових видань державною мовою, витіснення з національного телерадіопростору продукції вітчизняних телерадіовиробників, інформаційних ресурсів, відставання в розвитку сучасних інформаційних технологій.

Останні законодавчі ініціативи в Україні, зокрема щодо запровадження кримінальної відповідальності за поширення недостовірної інформації, засвідчують спроби звужити можливості ЗМК у збиранні та публікуванні відомостей, що мають суспільне значення, обмежити інформаційні права громадян. Такі спроби є рудиментом авторитарного управління, вони неприпустимі в справді правовому демократичному суспільстві. □

Список використаних джерел

1. Про інформацію: Закон України від 1 грудня 2002 року / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2002. – 24 с. – (Серія «Законодавство України»).

2. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 10 липня 2002 року / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2002. – 20 с. – (Серія «Законодавство України»).

3. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 12 вересня 2008 року / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2008. – 54 с. – (Серія «Законодавство України»).

4. Про телекомунікації: Закон України від 19 січня 2007 року / Верховна Рада України. – К.: Парлам. вид-во, 2007. – 64 с. – (Серія «Законодавство України»).

5. *Телелим В. М.* Теорія військового мистецтва / В. М. Телелим // Наука і оборона. – 2014. – № 3. – С. 38.

6. Про захист суспільної моралі: Закон України від 20 листопада 2003 року / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2003. – (Серія «Законодавство України»).

References

1. *Pro informatsiiu: Zakon Ukrainy vid 1 hrudnia 2002 roku* [On information: Law of Ukraine, 1 December 2002]. (2002) *Verkhovna Rada Ukrainy, Ofitsiine vydannia*. Kyiv: *Parlamentske vydavnytstvo (Seriiia 'Zakony Ukrainy')*.

2. *Pro Natsionalnu prohramu informatyzatsii: Zakon Ukrainy vid 10 lypnia 2002 roku* [On the National Informatization Program: Law of Ukraine, 10 July 2002]. (2002) *Verkhovna Rada Ukrainy, Ofitsiine vydannia*. Kyiv: *Parlamentske vydavnytstvo (Seriiia 'Zakony Ukrainy')*.

3. *Pro telebachennia i radiomovlennia: Zakon Ukrainy vid 12 veresnia 2008 roku* [On Television and Radio: Law of Ukraine, 12 September 2008]. (2008) *Verkhovna Rada Ukrainy, Ofitsiine vydannia*. Kyiv: *Parlamentske vydavnytstvo (Seriiia 'Zakony Ukrainy')*.

4. *Pro telekomunikatsii: Zakon Ukrainy vid 19 sichnia 2007 roku* [On Telecommunications: The Law of Ukraine, 19 January 2007]. (2007) *Verkhovna Rada Ukrainy, Ofitsiine vydannia*. Kyiv: *Parlamentske vydavnytstvo (Seriiia 'Zakony Ukrainy')*.

5. *Telemetry V. M.* (2014) *'Teoriia viiskovoho mystetstva'* [The theory of military art]. *Nauka i oborona* 3: 38.

6. *Pro zakhyst suspilnoi morali: Zakon Ukrainy vid 20 lystopada 2003 roku* [On Protection of Public Morality: Law of Ukraine, 20 November 2003]. (2003) *Verkhovna Rada Ukrainy, Ofitsiine vydannia*. Kyiv: *Parlamentske vydavnytstvo (Seriiia 'Zakony Ukrainy')*.

